

SKUTEČNÝ PŘÍBĚH

BYL JSEM

číslo 30529

Felix Weinberg



Válečné vzpomínky
židovského chlapce z Čech


COSMOPOLIS



BYL JSEM

číslo 30529



Felix Weinberg

Válečné vzpomínky
židovského chlapce z Čech

Přeložil Petr Kotouš

Fotografie v knize pocházejí
z pozůstalosti Felixe Weinberga

First published by Verso 2013

© Felix Weinberg 2013

Foreword © Suzanne Bardgett 2013

Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2020

Translation © Petr Kotouš, 2020

Cover photo © maroti, diy 13@ya.ru/Depositphotos.com

*Na památku mé báječné matky, malého bratra
a dalších nezapomenutelných členů mé rodiny,
kteří zahynuli v ponižujících a mrzkých podmínkách
nacistických táborů.*

PŘEDMLUVA

V polovině devadesátých let 20. století náš nepočetný tým výzkumníků Imperiálního válečného muzea sbíral materiály k velké výstavě o holokaustu, která se měla konat u příležitosti prvního roku nového tisíciletí. Byly to rušné a dost nervózní časy. Snažili jsme se – s jistými obtížemi – shromáždit artefakty použitelné do vitrín, a vždycky když se někdo z nás vrátil ze schůzky s některým z přeživších a přinesl nějakou památku na koncentrační tábory, jako by do skládačky výstavy zapadl další dílek.

Pamatuji si, jak do kanceláře jednou dorazil obzvláště neobvyklý předmět – ošoupaný kožený kabátec. Jeho dárcem, profesor Felix Weinberg, ho popsal jako „trvalou, byť neautorizovanou zápůjčku od jistého zesnulého strážného z Buchenwaldu“.

Z tohoto kabátu „osvobozeného“ z výbavy esesmana se stal řádný exponát výstavy o holokaustu, v průběhu jejíž přípravy jsem měla možnost se s Felixem Weinbergem i jeho ženou Jill seznámit. Zjistila jsem, že náš dárcem, který vyrůstal v Československu, je dnes významným profesorem fyziky na Královské univerzitě v Londýně, a okamžitě jsem si položila otázku, kudy se vlastně ubírala jeho životní cesta – od dítěte, které přežilo několik koncentračních táborů, po uznávaného profesora a vědce. Profesor Weinberg poznamenal,

že v onom esesáckém kabátě mnoho let jezdíval po Londýně na motorce, což mi přišlo jako pozoruhodně vzdorovitý postoj k jeho minulosti vězně.

O několik let později – v roce 2011 – jsem na Felixe Weinberga narazila znovu. Dospěl totiž k názoru, že rodině dluží sepsání vzpomínek na své dětství, a požádal mě, zda bych si text nemohla přečíst. Stalo se a ohromilo mě během toho několik věcí: Felix má zaprvé především talent vzpomínat mimořádně živě – je schopen přenést čtenáře do mysli svého dospívajícího já, v níž se už tehdy tvořily kořeny jeho vědeckého ducha. Díky schopnosti vzkřísit své chlapecké nadšení z objevování toho, jak věci fungují, překryté moudrostí pozdějších let a výrazným sebezpytováním, vzniklo z jeho vzpomínek mimořádně poutavé a originální čtení.

Zadruhé je také z jeho vzpomínek patrné, jak moc Felix Weinberg nakonec za své přežití táborů Terezín, Auschwitz-Birkenau, Blechhammer, Gross-Rosen a Buchenwald vděčí oné „ulitě“, v níž prožil první roky života. Otec, který si s láskou hrál se svými dvěma chlapci, a matka, která s přirozeným talentem vnášela do jejich dětského života zábavu, to byly prameny, z nichž mohl Felix čerpat během svého dva a půl roku trvajícího zajetí. Ze snů, v nichž znovuožíval jeho předcházející život, kam patřili také milující prarodiče, plavby kolesovým parníkem po Labi a vyjíždky na saních tažených koňmi, se probouzel do smradu a zoufalé bídy koncentračnického baráku. Ale právě tyto vzpomínky – spolu

s vynikajícími vnitřními rezervami, na nichž měl zásluhu jeho otec, zastávce správné výživy a budování kondice – nakonec umožnily mladému Felixovi přežít.

Hlad, kruté zacházení, a nakonec trauma ze spojeneckých náletů způsobily, že Felix byl na konci války napůl mrtvý. Závěrečné kapitoly obsahují nepřikrášlené obrazy z osvobozování táborů, o nichž jsem do té doby neměla ponětí – během „bezvládí Divokého západu“ před příchodem humanitárních organizací se děti, které přežily, porůznu vyhazovaly do vzduchu výbušninami z nacisty opuštěných zbrojnic. Felix byl svědkem téměř apokalyptických scén, jejichž tragické dozvuky si s sebou nesl po zbytek života.

Takovéto ohlédnutí za vlastní minulostí nemohlo být v žádném případě snadné. Každý, komu záleží na náležitém zdokumentování této hrůzyplné éry, musí být Felixi Weinbergovi vděčný za jeho pronikavou a v konečném důsledku povznášející výpověď.

*Suzanne Bardgettová, ředitelka výzkumu
Imperiálního válečného muzea, září 2011*

PODĚKOVÁNÍ

Tyto zápisky by nikdy nespátřily světlo světa, nebýt vlivu několika mých dobrých přátel. Z nich je to především Bea Greenová – sama účastnice „Kindertransportu“, která do Velké Británie dorazila ještě před válkou a dnes se aktivně stará o udržování paměti na ony události –, která na mě naléhala, že mám povinnost svou jakkoli mučivou historii zaznamenat kvůli svým dětem a vnoučatům, protože „mají právo to vědět“. Dále je to několik mých přátel a kolegů, které zajímalo, co že jsem to napsal, aby mě následně ponoukali podělit se o to s širší čtenářskou obcí, neboť se to k mému naprostému ohromení podle nich „dobře čte“. Z těchto lidí jsem především zavázán doktorům Jamesi Lawtonovi, Darrenu Tymensovi a Ivanu Vincemu, profesorce Charmian Brinsonové, profesorům Rafaelu a Deniz Kandiyotiovým, a především třem dalším přeživším z koncentračních táborů s hodně odlišnou osobní historií: Peteru Frankovi, Otto Jakubovicovi a jeho ženě Angele, a také Franku Brightovi. Někteří mí přátelé mě také laskavě upozornili na různá opominutí a chybičky, a mohu jenom doufat při vědomí, jak prastaří dnes někteří z nás jsme, že se mi podařilo většinu z nich napravit.

Obzvláštní vděk cítím vůči Suzanne Bardgettové, nejenom za její dojemnou předmluvu, ale především za organizaci

jediné a jedinečné příležitosti, při níž se mohli v září 2005 v Imperiálním válečném muzeu sejít „čeští hoši“ z mého vyprávění a jejich potomci a rodiny (některé čítající pětaticet lidí). Suzanne zařídila promítání záběrů s dětmi šplhajícími na podzim roku 1945 do bombardérů letících do Anglie, nabídla nám odpolední čaj a dala možnost představit veřejnosti svou úžasnou práci spočívající v uchování vzpomínek na naše zkušenosti z druhé světové války.

Co se týče té ošoupané kožené bundy, o které se zmiňuje a která dnes zdobí její výstavu: pokud by existovala celosvětová soutěž o nejhnusnější část oděvu, určitě bych pro ni hlasoval. Nepředpokládám, že její návrháři měli v úmyslu, aby se nosila veřejnosti na očích; myslím si, že měla původně sloužit jako jedna ze spodních vrstev uniformy letců německé luftwaffe, kteří operovali ve vysokých nadmořských výškách, kde je měla udržet v teple. Je sešitá z nespočetných malých čtverečků ze zbytků kožešiny s lícem z bělavé flekaté kůže. Pletené rukávy jsou halabala všité do průramků. Design vypovídá o národu chudém na materiální zdroje, ale s dostatkem otrocké pracovní síly. Vlastností, kvůli níž se z bundy stal skutečný poklad napřed pro jistého buchenwaldského strážce a potom pro mě – do té míry, abych si ji dokonce vzal s sebou na palubu bombardéru Lancaster při letu do Anglie –, je její mimořádná hřejivost, díky které je z ní bezpochyby nejteplejší spodní prádlo, jaké jsem kdy vlastnil. Možná bych ještě měl zmínit, že onen strážný z Buchenwaldu

neměl žádné námitky, když jsem si ji od něho bral, jelikož byl v té chvíli mrtvý, možná v důsledku návštěvy některých mých spoluvězňů.

Než jsem tu bundu vystavil na motocyklu světu na odív, provedl jsem diskutabilní vylepšení jejího vzhledu připomínajícího mrtvou ovci tím, že jsem kůži obarvil tmavě hnědou barvou na semišové boty. Proto dnes vypadá tak, jak vypadá. Mé děti si pamatují, jak jsem v ní vždycky myl auto – nejspíš proto, že jim při pohledu na mě muselo být trapně. Jsem si jistý, že v době, kdy jsem ji věnoval muzeu, mě ani nenapadlo, že bych měl sepsat své zážitky z války. Na druhou stranu mi právě tehdy došlo, že některé na první pohled naprosto nepotřebné věci by mohly mít svou hodnotu a měly by být uchovány pro naše potomky, namísto toho, aby skončily někde na dně skříně; tehdy asi vznikl zárodek této knihy.

Felix Weinberg,

16. září 2011

ÚVOD

Složité rozhodnutí

Z oken zasedací místnosti Královské společnosti je vidět na ulici The Mall a na řady nádherných stromů lemujících okraj Parku svatého Jakuba mezi Buckinghamským palácem a Obloukem admirality. Zase jsem jednou podcenil schopnosti veřejné dopravy a dorazil jsem na schůzku příliš brzy, a tak mě napadlo počkat tu chvíli v místnosti s výhledem ven, plyšovými křesly, kávou a internetovým připojením. Měl bych sem chodit pracovat častěji, říkám si. Teď tu však mám docela neobvykle pár chviliek sám pro sebe, během kterých mě čeká složité rozhodování. Už pětadesát let se snažím zapomínat a mazat z paměti vzpomínky na věci, které jsem jako dospívající chlapec zažil v táboře Auschwitz a dalších nacistických koncentračních táborech, jenže teď se setkávám s názorem, že je mou povinností vůči mé rodině i ostatním sepsat je do knihy.

V rámci rodiny se u nás o tomto tématu téměř nikdy nemluvalo. Především se o to starala Jill, moje milovaná žena, která oddaně pečovala o mě i naše tři syny až do své smrti v lednu roku 2006, dva roky po výročí naší zlaté svatby.

Ji samu během prvních let našeho manželství pravděpodobně děsily moje noční můry a očividně se rozhodla před takovými věcmi chránit naše děti. Legenda, že si táta musel kvůli své mizerné paměti nechat vytetovat svoje telefonní číslo na předloktí, sice neměla dlouhého trvání, ale zapadala do celkového rámce. Ve skutečnosti by mi ani tak nevadilo mluvit o tom, co se stalo, ale tento stav věcí mi vlastně vyhovoval, ovšem z jiného důvodu: nechtěl jsem se totiž definovat coby „přeživší koncentračního tábora“.

A tak tu sedím a přemítám, zda najdu mezi všemi svými ostatními závazky dost prostoru na takový bezpochyby trýznivý a bolestivý počín. Nakonec mi totiž přijde správné, aby se mé děti něco dozvěděly o své báječné babičce a dalších blízkých příbuzných, které nikdy neměly příležitost poznat. Je mi dvaosmdesát let. Pokud nezačnu teď hned, už to nikdy neudělám.

Uvědomuji si, že přímo v tomto domě straší duchové, kteří mi nedávají spát a kteří se mi dívají přes rameno i teď, když se snažím rozhodnout. Do roku 1938 přinejmenším část této nádherné budovy sloužila jako německé velvyslanectví. Zneklidňuje mě myšlenka, že dost možná právě na místě, kde teď sedím, před sedmi desítkami let Hitlerův ministr zahraničních věcí a velvyslanec v Anglii Joachim von Ribbentrop osnoval plány, které měly vbrzku zmařit miliony lidských životů, včetně těch mně nejbližších a nejdražších.

Dne 16. října 1946 se Ribbentrop stal prvním nacistickým pohlavárem, který byl na základě rozsudku vyneseného v prvním norimberském procesu oběšen. Dalo se to očekávat; mně osobně to přišlo náležité a spravedlivé. Očekávat se ovšem nedalo, že já v té chvíli budu živý, a navíc v Anglii. Byl to výsledek řady na sebe navazujících vpravdě zázračných událostí, o nichž se rozepisují na následujících stránkách.

Část I

Dětství

